

NHỮNG BÀI HỌC LỚN TỪ MỘT QUYẾT ĐỊNH LỊCH SỬ

TS. Phan Viết Dũng

Trong chiến dịch Điện Biên Phủ, Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã có “một quyết định khó khăn nhất trong cuộc đời chỉ huy của mình” là thay đổi phương châm “đánh nhanh thắng nhanh” sang phương châm “đánh chắc tiến chắc”. Có thể nói, đó cũng là một quyết định lịch sử vì nó quyết định sự thành bại của một chiến dịch đã tạo nên một cơn địa chấn chôn vùi chủ nghĩa thực dân cũ giữa thế kỷ XX. Từ quyết định lịch sử đó chúng ta có thể rút ra những bài học lớn không chỉ trong chiến tranh mà còn có ý nghĩa thực tiễn, mang tính thời đại.

1. Không được chủ quan duy ý chí

Ngày 14 tháng 1 năm 1954, mệnh lệnh chiến đấu cho chiến dịch Điện Biên Phủ được phổ biến trên một sa bàn lớn ở hang Thảm Púa ở cây số 15 trên đường Tuần Giáo đi Điện Biên. Hầu hết cán bộ trung cao cấp của chiến dịch đều có mặt. Với phương châm “đánh nhanh thắng nhanh” nhiệm vụ được giao cho các đại đoàn chủ lực là: 308 đánh vào tập đoàn cứ điểm vào hướng tây, xuyên qua những vị trí trên cánh đồng thọc thẳng tới sở chỉ huy Đờ Cát; các đại đoàn 312, 316 có nhiệm vụ đột kích vào hướng đông, nơi có những cao điểm trọng yếu. Dự kiến trận đánh diễn ra trong hai ngày ba đêm. (Theo Đại tướng Võ Nguyên Giáp với Điện Biên Phủ, NXB QĐND, HN 2004. Tr294).

Cơ sở của phương châm đánh nhanh thắng nhanh là

- Mọi người cho rằng, nếu không đánh sớm, địch tăng cường công sự, tập đoàn cứ điểm sẽ trở nên quá mạnh và cũng lo chiến dịch kéo dài, khó giải quyết vấn đề tiếp tế

- Tinh thần của bộ đội đang háo hức lập công. Chính vì tinh thần và ý chí chiến đấu ấy mọi đơn vị đều hăng hái nhận nhiệm vụ, không một ai thắc mắc gì nhưng như Đại tướng viết : “sau này, tôi mới biết có những đồng chí chỉ huy cảm thấy nhiệm vụ khá nặng, lo phải đột phá liên tiếp, trận đánh kéo dài, không giải quyết được thương binh và tiếp tế đạn dược. Nhưng trước không khí hào hùng trao nhiệm vụ, không ai nói hết bản khoán của mình” (VNG. Sách đã dẫn, tr295) và “ Công tác tư tưởng mới nhắc nhiều tới quyết tâm mà ít bàn đến khắc phục những khó khăn của trận đánh” (Sách đã dẫn, tr 298).

Không thể xuất phát từ ý chí, từ ý muốn chủ quan, Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã nhiều lần trấn trở. Trước hội nghị giao mệnh lệnh chiến đấu ở Thảm Púa ông đã gặp Trưởng đoàn cố vấn quân sự của bạn, hy vọng sẽ có sự đồng tình: lựa chọn phương án đánh nhanh thắng nhanh là quá mạo hiểm. Đại tướng đã trình bày những suy nghĩ của mình, với so sánh lực lượng giữa ta và địch trên chiến trường không thể huy động toàn bộ sức mạnh của ta tiêu diệt tập đoàn cứ điểm trong vài ngày. Nhưng Vi Quốc Thanh, Trưởng đoàn cố vấn

vẫn giữ ý kiến : “ Nếu không đánh sớm, nay mai địch tăng thêm quân và củng cố công sự thì cuối cùng, sẽ không còn điều kiện công kích quân địch “ (S đ d, tr 294).

Tuy vẫn phải thực hiện phương châm đã được thông qua nhưng Đại tướng vẫn chỉ thị cho đồng chí Nguyễn Văn Hiếu, chánh văn phòng Bộ theo dõi tình hình, nghiên cứu và suy nghĩ thêm và chỉ trao đổi ý kiến riêng với ông. Chỉ thị cho đồng chí Cao Pha, cục phó Cục 2 điều tra kỹ những vị trí trên cánh đồng hướng tây, nơi được coi sơ hở của địch ta sẽ dùng mũi thọc sâu đánh vào. Phải báo cáo hàng ngày tình hình củng cố công sự tăng quân của địch.

Trong hồi ký của mình Đại tướng viết : “Tôi không hiểu vì sao mọi người lựa chọn phương án đánh nhanh? Vấn đề tiếp tế khó khăn chỉ là một lý do. Chúng ta không phải hoàn toàn không có cách khắc phục khó khăn này. Lý do chính là e thời gian chuẩn bị kéo dài, địch sẽ tăng thêm quân, tập đoàn cứ điểm ngày càng thêm mạnh, sẽ làm ta mất cơ hội tiêu diệt địch! Nhiều người cho rằng sự xuất hiện lần đầu của lựu pháo và pháo cao xạ sẽ làm quân địch choáng váng. Nhưng chúng ta chỉ có vài ngàn viên đạn. Đặc biệt mọi người đều tin vào khí thế của bộ đội khi xuất quân, tin vào sức mạnh tinh thần. Nhưng sức mạnh tinh thần cũng có những giới hạn. Không phải chỉ sức mạnh tinh thần cao mà lúc nào cũng chiến thắng quân địch. Chúng ta không thể giành chiến thắng bằng bất cứ giá nào, mà phải giữ gìn vốn liếng cho cuộc chiến đấu lâu dài” (S đ d. Tr299)

Những trở ngại của Đại tướng trước và sau Hội nghị Thảm Púa là bài học lớn trong nghệ thuật quân sự. Không thể áp đặt ý muốn chủ quan, không thể duy ý chí trước một trận đánh dù lớn hay nhỏ. Tinh thần là quan trọng, nhưng để bảo đảm yếu tố thắng lợi, tinh thần không phải là tất cả mà phải xuất phát từ tương quan lực lượng, từ những yếu tố thắng bại trên chiến trường. Nếu không, sẽ mạo hiểm dễ dẫn đến thất bại, hy sinh xương máu của bộ đội mà không giành được thắng lợi.

2. Quyết định phải xuất phát từ thực tế chiến trường

Sau hội nghị Thảm Púa, mệnh lệnh chiến đấu đã được phổ biến nhưng không phải chiến dịch được mở ngay mà phải có một quá trình chuẩn bị, vấn đề là thời gian, chậm một ngày là cứ điểm của địch rắn thêm và địch có thể tăng quân. Nhưng sau hội nghị Thảm Púa trên chiến trường có những diễn biến mới:

- Khó khăn lúc này là ta chưa đưa được pháo vào trận địa, khi tất cả các khẩu pháo đã vào vị trí nhả đạn, trận đánh mới có thể bắt đầu. Đại tướng viết : “ Từ hội nghị Thảm Púa tới khi đưa pháo vào trận địa đối với tôi là một thời gian rất dài. Nhiều đêm thao thức. Suy tính, cân nhắc nhiều lần, vẫn chỉ tìm thấy rất ít yếu tố thắng lợi” (S đ d. Tr 297).

Việc kéo pháo vào trận địa diễn ra rất khó khăn, ác liệt. Con đường cơ giới vận chuyển pháo từ Tuần Giáo – Điện Biên được mở rộng dài 82 km nhưng để đưa pháo vào trận địa phải kéo bằng tay dài 15 km chạy từ cửa rừng Nà Nham qua đỉnh Pha Sông cao 1.150 mét,

xuống Bản Tấu, tới bản Nghiêu. Để bảo đảm bí mật phải nguy trang toàn bộ. Bộ chỉ huy chiến dịch phải thành lập Bộ chỉ huy kéo pháo do đồng chí Lê trọng Tấn, Tư lệnh Đại đoàn 312 chỉ huy. Khi đến thăm đường kéo pháo Đại tướng thấy bản khoãn, con đường quá dài, nằm trên địa hình hiểm trở, nhiều dốc cao vực sâu, khó đưa pháo vào như thời gian dự kiến và việc tiếp đạn khi chiến đấu sẽ rất khó khăn. Sau bảy đêm pháo không vào tới vị trí quy định. Thời gian nổ súng dự định ngày 20-1 phải lùi lại 5 ngày. Hai ngày trước khi nổ súng theo dự kiến, đồng chí Phạm Kiệt, cục phó Cục Bảo vệ theo dõi việc kéo pháo báo cáo Đại tướng : *“Pháo của ta đều đặt trên trôn địa dã chiến, địa hình rất trống trải, nếu bị phản pháo, hoặc máy bay đánh phá sẽ khó tránh khỏi tổn thất. Một số pháo vẫn chưa tới được trận địa”*. Việc phối hợp giữa bộ binh và pháo binh cũng là một vấn đề vì chưa quen tác chiến có pháo binh yểm trợ, trung đoàn trưởng Hoàng Cầm của đại đoàn 312 đề nghị trả bớt pháo vì được trao nhiều pháo quá. Chưa bao giờ một đơn vị đột kích lại từ chối pháo phối thuộc.

- Một diễn biến quan trọng khác là các chiến trường phối hợp với Điện Biên như Tây Nguyên, Hạ Lào chưa nổ súng, điều đó sẽ bất lợi cho tình hình. Địch sẽ tập trung lực lượng cho Điện Biên gây khó khăn cho các mũi tiến công.

- Diễn biến trên chiến trường đã có những thay đổi, địch tăng quân, củng cố công sự vững chắc hơn. Điện Biên Phủ lúc đầu vốn là một trận địa dã chiến, lúc này địch đã tập trung binh lực, xây dựng công sự trở thành một tập đoàn cứ điểm phòng ngự vững chắc chưa từng có. Bộ đội ta phải tiến hành một trận đánh công kiên mà trong nghệ thuật quân sự đánh công kiên lực lượng tấn công phải hơn 5 lần lực lượng phòng thủ. Tuy đã huy động hết các đại đoàn chủ lực nhưng so sánh lực lượng của ta cũng không phải là lực lượng áp đảo. Hơn nữa, trong chiến dịch Điện Biên Phủ Đại tướng còn chỉ rõ ba hạn chế của bộ đội ta khi tác chiến:

Thứ nhất: bộ đội chủ lực ta đến lúc đó mới tiêu diệt cao nhất là tiểu đoàn địch tăng cường có công sự vững chắc ở Nghĩa Lộ. Khi chúng ta mới đánh vào Nà Sản địch chỉ có dưới một tiểu đoàn, công sự dã chiến trong tập đoàn cứ điểm mà vẫn có những trận không thành công, bộ đội ta thương vong nhiều.

Thứ hai: ở Điện Biên Phủ ta tuy không có xe tăng, máy bay, nhưng đánh hiệp đồng binh chủng bộ binh, pháo binh với quy mô lớn lần đầu mà chưa qua diễn tập nên có chỉ huy xin trả lại pháo vì không biết phối hợp thế nào.

Thứ ba: bộ đội ta từ trước đến lúc đó chỉ quen tác chiến ban đêm, ở địa hình dễ ẩn náu. Chủ lực ta chưa có kinh nghiệm đánh công kiên ban ngày, với kẻ địch có ưu thế máy bay, pháo binh, xe tăng. Trận đánh lại diễn ra trên một cánh đồng dài 15 km, rộng 6-7 km.

Tất cả những khó khăn đó chưa được bàn bạc kỹ và tìm cách khắc phục.

Cân nhắc những diễn biến thực tế trên chiến trường càng củng cố quyết tâm thay đổi phương châm đánh của Đại tướng nhưng phải đến ngày 26 tháng 1 mới được quyết định trong cuộc họp của Đảng ủy Mặt trận.

3. Bài học về phát huy dân chủ nội bộ

Sau nhiều ngày đêm vất vả những khẩu pháo mới xích gần đến trận địa dã chiến. Mặt trận quyết định giờ nổ súng là 17 giờ ngày 25 tháng 1. Gần đến ngày N thì một chiến sĩ của Đại đoàn 312 không may bị địch bắt. Bộ phận thông tin kỹ thuật của ta nghe địch thông báo cho nhau ngày giờ nổ súng (Sau này cho biết địch nắm được giờ nổ súng của ta là do thu được một số bức điện của cơ quan cung cấp mặt trận). Bộ chỉ huy chiến dịch quyết định hoãn thời gian nổ súng thêm 24 tiếng. Chính trong 24 tiếng đó Đại tướng đã có quyết định lịch sử. Trong hồi ký của mình, Đại tướng viết: “ Mỗi ngày tôi càng nhận thấy rõ là không thể đánh nhanh được. Lờĩ Bác dặn trước lúc lên đường mà nghị quyết Trung ương hồi đầu năm vãng vãng bên tai “ *Chỉ được thắng không được bại, vì bại thì hết vốn. Đêm ngày 25-1-1954. Tôi không sao chợp mắt được. Đầu đau nhức. Đồng chí Thùy, y sĩ phải buộc trên trái tôi một nắm ngải cứu...Phải họp ngay Đảng ủy Mặt trận...Suốt đêm tôi chỉ mong trời chóng sáng*”(Sđ d. Tr299-300).

Sáng 26 -1, trước khi họp Đảng ủy Mặt trận Đại tướng gặp trưởng đoàn cố vấn Vi Quốc Thanh nêu ba khó khăn trên và kết luận: “*Nếu đánh là thất bại*”. Vi Quốc Thanh hỏi: “*Vậy nên xử trí thế nào?*”. Đại tướng trả lời: “*Ý định của tôi là hoãn cuộc tiến công ngay chiều nay, thu quân về vị trí tập kết, chuẩn bị lại theo phương án “ đánh chắc tiến chắc*”. Sau giây lát suy nghĩ Vi Quốc Thanh nói: “*Tôi đồng ý với Võ Tổng, tôi sẽ làm công tác tư tưởng với các đồng chí trong đoàn cố vấn*”. Việc Đại tướng tranh thủ sự đồng tình của Vi Quốc Thanh là một việc làm thể hiện ý thức dân chủ và tôn trọng ý kiến của đoàn cố vấn đồng thời chuẩn bị tạo sự nhất trí trong cuộc họp Đảng ủy sắp tới.

Trong phiên họp Đảng ủy lúc đầu có nhiều ý kiến khác nhau. Đồng chí Lê Liêm, Chủ nhiệm Chính trị cho rằng: “*Đã động viên sâu rộng bộ đội về nhiệm vụ rồi, anh em đều rất tin tưởng, quyết tâm rất cao. Giờ nếu thay đổi thì giải thích cho bộ đội làm sao?*”. Đồng chí Đặng Kim Giang, Chủ nhiệm Cung cấp nói: “*Tôi thấy cần giữ vững quyết tâm. Hậu cần chuẩn bị tới bây giờ đã khó khăn. Nếu không đánh ngay, sau này lại càng không đánh được*”. Đại tướng chỉ rõ: “*Tinh thần bộ đội là rất quan trọng, nhưng quyết tâm phải có cơ sở... Hậu cần là điều kiện tiên quyết, nhưng cuối cùng quyết định là phải có cách đánh đúng*”.

Đồng chí Hoàng Văn Thái, Tham mưu trưởng Mặt trận lại nói: “*Anh Văn cân nhắc cũng phải... Nhưng lần này ta có ưu thế về binh lực, pháo 105 ly và pháo cao xạ xuất hiện lần đầu sẽ tạo bất ngờ lớn, lại có kinh nghiệm của bạn, tôi thấy nếu đánh vẫn có khả năng giành thắng lợi*,”. Cuộc họp diễn ra căng thẳng, trao đổi một hồi vẫn chưa đi đến kết luận,

cuộc họp tạm dừng một lát. Sau khi cuộc họp tiếp tục, Đại tướng nêu vấn đề: “*Vô luận tình hình nào, chúng ta phải nắm nguyên tắc cao nhất: đánh chắc thắng*” và ông nhắc lại ý kiến của Bác khi trao nhiệm vụ: “*Trận này rất quan trọng, phải đánh cho thắng. Chắc thắng mới đánh, không chắc thắng không đánh*”. Với tinh thần trách nhiệm trước Bác và Bộ Chính trị tôi đề nghị các đồng chí trả lời câu hỏi: “*Nếu đánh có chắc thắng trăm phần trăm không?*” (S đ d. Tr 303).

Trước câu hỏi đó nhiều người thấy khó trả lời, làm sao bảo đảm chắc thắng trăm phần trăm. Đảng ủy đi tới nhất trí là nếu đánh có thể gặp nhiều khó khăn mà ta chưa có biện pháp khắc phục. Từ thảo luận dân chủ Đại tướng đi đến kết luận: “*Để đảm bảo nguyên tắc cao nhất là đánh chắc thắng, cần chuyển phương châm đánh nhanh thắng nhanh sang đánh chắc tiến chắc. Nay quyết định hoãn cuộc tiến công. Ra lệnh cho bộ đội trên toàn tuyến lui về địa điểm tập kết, và kéo pháo ra. Công tác chính trị bảo đảm triệt để chấp hành lệnh lui quân như mệnh lệnh chiến đấu. Hậu cần chuyển sang chuẩn bị theo phương châm mới.*”

Quyết định thay đổi phương châm đánh được Đảng ủy Mặt trận thông nhất nhưng để chấp hành nguyên tắc tổ chức (dù Bác đã giao cho Đại tướng toàn quyền quyết định) ông vẫn cho đồng chí Nguyễn Công Dinh, một cán bộ tác chiến mang thư hỏa tốc về báo cáo với Bác và Bộ Chính trị. Bức thư đề ngày 30-1-1954 về chủ trương tác chiến mới ở Điện Biên Phủ và sau đó ngày đầu xuân Giáp Ngọ ông nhận được điện rồi thư trả lời của Bác và Bộ Chính trị nhất trí cho rằng: “*quyết định thay đổi cách đánh như vậy là hoàn toàn đúng*”. (Theo Võ Nguyên Giáp trong cuộc trường chinh thế kỷ. NXB Văn hóa Sài Gòn 2007. Tr 495)

Thay đổi phương châm đánh là một quyết định sáng suốt, sau này khi nhớ lại, Đại đoàn trưởng Lê trọng Tấn nói: “*Nếu không có quyết định chuyển phương châm ngày đó thì phần lớn chúng tôi sẽ không có mặt trong cuộc kháng chiến chống Mỹ*”. Đại đoàn trưởng Vương Thừa Vũ nói: “*Tôi nghĩ nếu lần đó cứ đánh nhanh giải quyết nhanh thì cuộc kháng chiến có thể lui lại 10 năm*” (Sách đã dẫn. tr304).

Thay đổi phương châm đánh là một quyết định khó khăn nhất trong cuộc đời chỉ huy của mình và Đại tướng còn nói thêm, đó cũng là “*một bài học sâu sắc về dân chủ nội bộ*” (Sách đã dẫn, tr 304).

4. Bài học về vai trò của người chỉ huy

Trước khi đi chiến dịch Bác Hồ hỏi: “*Chú đi xa như vậy, chỉ đạo các chiến trường có gì trở ngại không?*”. Đại tướng báo cáo: “*Các đồng chí Tổng Tham mưu phó, Phó chủ nhiệm Tổng cục Chính trị đã ở trên đó. Sẽ tổ chức cơ quan tiền phương của Bộ tư lệnh. Việc ở nhà đã có anh Nguyễn Chí Thanh và anh Văn Tiến Dũng. Chỉ trở ngại là ở xa, không thường xuyên xin được ý kiến của Bác và Bộ Chính trị.*”.

Bác nói: *“Tổng tư lệnh ra mặt trận. “Trống tại ngoại”. Trao chủ toàn quyền quyết định. Trận này quan trọng, phải đánh cho thắng! Chắc thắng mới đánh, không chắc thắng, không đánh”*. Đó là trách nhiệm nặng nề mà Bác đã thay mặt bộ Chính trị giao nhiệm vụ cho Đại tướng. Với vai trò chỉ huy ông luôn đề cao trách nhiệm nặng nề này suốt cả thời gian chuẩn bị và trong suốt quá trình diễn ra chiến dịch đánh tan tập đoàn cứ điểm Điện Biên Phủ.

Nắm vững phương châm chắc thắng mới đánh, không chắc thắng không đánh ông luôn trăn trở cách đánh từ hội nghị Thẩm Púa đến cuộc họp Đảng ủy Mặt trận ngày 26-1. Trước đa số cán bộ chỉ huy trong Đảng ủy Mặt trận và cả đoàn cố vấn nghiêng về phương châm đánh nhanh thắng nhanh ông vẫn bảo vệ và cố gắng thuyết phục mọi người thay đổi phương châm đánh chắc tiến chắc. Ngoài bài học phát huy dân chủ nội bộ ở đây còn có tính quyết đoán của người chỉ huy, tin vào quyết định của mình và dám chịu trách nhiệm trước tập thể Bộ Chính trị và Bác. Trong cơ chế tập thể lãnh đạo, hơn nữa trong quân đội có chế độ chính ủy, bên cạnh lại có đoàn cố vấn, phải là người có bản lĩnh vững vàng mới dám đề xuất thay đổi phương châm chiến dịch như vậy. Tính quyết đoán, dám chịu trách nhiệm của Đại tướng xuất phát từ nghệ thuật chỉ đạo tác chiến phải bảo đảm đánh thắng, không ngại gian khổ, hy sinh. Nếu có hy sinh thì cũng phải bảo đảm thắng lợi chứ không phải là hy sinh bằng mọi giá, phải bảo đảm lực lượng cho cuộc chiến đấu lâu dài, nếu thất bại là *mất hết vốn*.

Dám quyết đoán vì ông tin quyết định của mình là đúng và đã chuẩn bị cho cách đánh mới với những yếu tố thắng lợi. Việc chuyển phương châm tác chiến không phải không có khó khăn. Kéo pháo vào đã khó, kéo pháo ra càng khó khăn hơn nhưng khi đưa những khẩu pháo vào trận địa mới có công sự vững chắc, bảo đảm an toàn, bí mật khi nổ súng địch không thể phản pháo, máy bay không thể oanh tạc mới biết giá trị của quyết định lịch sử ấy. Pháo binh đã góp công rất lớn cho chiến dịch thắng lợi mà nếu ở những trận địa đã chiến của cách đánh nhanh thắng nhanh thì không biết tổn thất sẽ đi đến đâu. Chính ủy Đại đoàn công pháo Phạm Ngọc Mậu sau này bộc lộ: *“ Khi có lệnh kéo pháo ra, đúng là được lời như cời tấm lòng”*. Cùng với việc kéo pháo ra, ông chủ trương đưa Đại đoàn 308 tiến quân về Luông Phabăng, chỉ đạo các chiến trường Tây Nguyên, Hạ Lào mở mặt trận phối hợp, làm phân tán lực lượng địch trước khi mở chiến dịch ở Điện Biên. Tất cả những chủ trương đúng đắn đó đã tạo cho Điện Biên những yếu tố thắng lợi khi mở màn chiến dịch.

Một bài học của người chỉ huy là khi có quyết định đúng thì luôn sâu sát mặt trận, sâu sát bộ đội để chỉ đạo thực hiện ý đồ chiến dịch. Khi chuẩn bị chiến dịch ông đến từng đơn vị, kiểm tra từng đoạn đường kéo pháo, từng cơ sở đạn và khi mặt trận chuẩn bị mở màn ông về sở chỉ huy Mường Phăng. Ở đó chỉ cần trèo lên đỉnh núi phía sau là thấy cánh đồng Mường Thanh và tập đoàn cứ điểm của địch. Ông viết: *“Hạnh phúc lớn nhất của*

người cầm quân là được ở bên bộ đội ngay tại mặt trận. Một nhà lý luận kinh điển về quân sự đã nói: một mệnh lệnh của người chỉ huy nếu phải qua nhiều nấc thang mới tới được người lính, thì hiệu lực chỉ huy cũng giảm theo nấc thang đó. Ở sát bộ đội tất nhiên là cần thiết, nhưng được nhìn tận mắt chiến trường, điều đó theo tôi rất có ý nghĩa, vì nó gọi cho mình nhiều suy nghĩ. Hễ có thời gian, tôi lại lên đỉnh núi, dùng ống nhòm quan sát trận địa, cảm thấy như mình đang được ở chiến hào, bên cán bộ chiến sĩ” (Sách đã dẫn. Tr 327).

Kỷ niệm 60 năm chiến thắng Điện Biên Phủ, nghiên cứu những bài học lớn rút ra từ quyết định lịch sử thay đổi phương châm “đánh nhanh thắng nhanh” sang “đánh chắc tiến chắc” của Đại tướng Võ Nguyên Giáp ta thấy vẫn còn những giá trị thực tiễn mang tính thời đại. Những quyết định, nhất là những quyết định quan trọng về chủ trương, chính sách không thể chủ quan duy ý chí, phải xuất phát từ thực tế khách quan đó là tiền đề cho thắng lợi. Bài học về phát huy dân chủ nội bộ và đề cao trách nhiệm của người chỉ huy đang là vấn đề thời sự trong mọi lĩnh vực đời sống xã hội, nhất là trong công tác lãnh đạo, quản lý.

Bài học lịch sử luôn có giá trị, là gạch nối quá khứ với hiện tại luôn sinh động.